

Владика Атанасије (Јевтић)
СВЕТИ САВА У ТОКОВИМА ЋИРИЛО-МЕТОДИЈЕВСКОГ ПРЕДАЊА
ПОЈАМ И ТАЈНА ПРЕДАЊА

Свети Сава и Косовски Завет, СКЗ, Београд, 1992, стр. 7-19.

Веома је захвално говорити о токовима светог ћирилометодијевског Предања у животу и делу Светога Саве. Нарочито је то захвално у наше дане, када народ којем припадамо, заједно са својом Црквом и културом, преиспитује свој идентитет, своје историјско и духовно памћење, своје Предање. Захвално је и због тога што се ове 1985. године навршава хиљаду и сто година од престављења Светога Методија и седамсто педесет година од престављења Светога Саве. Да подсетимо само: од Христа до Светога Методија протекло је око 850 година; од Светога Методија до Светога Саве протекло је око 350 година и од Светога Саве до данас протекло је неких 750 година. Другим речима, Свети Методије и његов брат Свети Кирил налазе се негде на средокраћу времена од Христа до данас, а Свети Сава се налази, опет приближно, на средокраћу од Свете Браће до нас. Ове бројке саме по себи нису толико важне, него их наводимо само узгред да бисмо, узевши их као повод и почетак, проговорили о ћирило-методијевској и светосавској традицији, о хришћанском Предању Свете Браће и Светога Саве... Нема сумње да су и Света Браћа, Ћирило и Методије, и за њима Свети Сава, били људи хришћанског Предања, његови живи сведоци и носиоци. Ово још не значи да им олако можемо придати назив "традиционалисти", иако смо уобичајили да брзоплето дајемо називе, епитете или етикете на основу нашег доба и његовог менталитета. Можемо их, дакле, слободно и с правом назвати живим сведоцима и носиоцима хришћанског Предања, а да их при том не назовемо "традиционалистима". Али шта је то Предање у хришћанском животу, искуству, историји? Ово питање је постављено већ код Апостола Павла, тог изразитог јеврејског "традиционалисте", бар док је био Савле и док је у име своје јудејске "традиције", у име "предања отаца", прогонио хришћанство и хришћане као "новину" и "новаторе". Али после се Савле обратио и постао Павле. Тада је прихватио Христа за Бога Истинитога, за Пут и Истину живота свог и живота свега света. Да ли је он тиме сасвим напустио своја "отачка предања", своју јудејску библијску традицију? По његовом сопственом признању - није! Напротив, нашао је то предање у Христу, али сад оживљено, оистињено и осмишљено, и зато је могао да каже управо у Посланици Јеврејима: "Исус Христос је исти јуче и данас и у векове." Затим је нашироко развио мисао о истинском хришћанском (јудеохришћанском) предању и поистоветио га са Јеванђељем Христовим, тачније речено са Самим Христом. Зато је био изразити апостол хришћанскога Предања, мада не и "традиционалист". Јер, управо је он, тај исти Павле, био такав, рецимо слободно, "новатор", тачније речено обновитељ и препородитељ хришћанског живог Предања, да је собом и својом проповеђу Јеванђеља дао печат читавоме хришћанству. Једноставно речено, показао је да хришћанско живо Предање надилази уобичајено схваћену "традицију", као што Христов Нови Завет надилази сва предања и традиције Старог Завета. Надилази, али не укида. Испуњава осмишљајем, освећењем, препородом, преображајем увек живе Истине која је Живот, Живот вечни и Божански, Богочовечански. Само старозаветно Предање могло је бити, и често је постајало, притисак "слова које умртвљује", а потребан је "Дух који оживљује". Тај Дух и јесте Дух Живота, Дух Христов. Он је истовремено постао Предање Живота, Предање Истине, Пута и Живота, Који је Христос Исус - јуче и данас и до века исти. Да се разумемо: свако предање, било какво и било чије, постаје, кад-тад, притисак и терет ако није Предање живог Живота и Истине, вечног Живота и вечне Истине. Зато је у хришћанству божанско, тачније богочовечанско, Предање недељиво повезано са Личношћу Живога Богочовека Христа. Без Њега оно може бити, и бива, "слово које убија", "традиција" која умртвљује уместо да оживљује. Све ово што рекосмо о предању још не значи да Предање не постоји или да није потребно у хришћанској Цркви, посебно у Православној као јединој истинитој Реци или

Извору Живог Предања. Напротив, Православна Црква је одувек била, а и данас је означена као Црква Предања, али Живог и Истинитог Предања, Предања као Истине и Живота. Та предањска особина и јесте оно што чини њу Једном, Светом, Саборном (Католичанском) и Апостолском Црквом Христовом.

СВЕТА БРАЋА И СВЕТИТЕЉ САВА - ЉУДИ ПРЕДАЊА

Све ово што је до сада речено односи се најпре на Свету Браћу, Ћирила и Методија, а онда, за њима и са њима, и на Светога Саву. Као људи живог и истинитог хришћанског, црквеног Предања - које је Исус Христос, јуче и данас и до века један те исти - они нису били "традиционалисти" него изразито активни ствараоци, или, још боље, оствариоци хришћанске новине, "новозаветне новине Духа", како је говорио још свети Иринеј у III веку, то јест носиоци обновљења и новитета Духа Светога, Који и јесте једина жива и свагда оживљујућа Сила хришћанске Истине и Живота. Можемо са сигурношћу рећи - а то се да и историјски проверити и потврдити по писаним сведочанствима о делатности и Свете Браће и Светога Саве - да су они, истовремено и у подједнакој мери, били како изразити приврженици, верни сведоци и носиоци Светога Предања Цркве Христове, тако и живи ствараоци јеванђеоске новине, новозаветне обнове, светодуховског обновљења увек новог живота у Христу, у Православној Цркви Христовој. А тај живот и јесте једини истински обновитељски елемент - да се тако изразим - за људско биће и за његову судбину на земљи, у историји, и на небу, у вечности. Живо предање значи, дакле, живљење и стваралаштво у Духу Светоме, "делање дела која не пролазе", пливање у токовима "живе воде" која "тече у живот вечни". Оно је у Цркви почело догађајем силаска Духа Светога од Бога на Свете Апостоле и остале хришћане у сионској "горњици", на дан Свете Педесетнице, и од тада се продужава кроз непрекидну благодатну Педесетницу у телу, бићу и животу Цркве Христове на земљи, у историји, односно кроз стално присуство и дејство Духа Светог у Цркви. Ово што говорим може се текстуално потврдити из списка - истина малобројних, али зато аутентичних - везаних за Свету Браћу и за Светитеља Саву, као што су њихова житија (животописи), чију пуну историјску вредност и веродостојност савесни научници у новије време, Богу хвала, све више признају и потврђују. Узмимо само, примера ради, краћи почетни део Житија Константина-Ћирила или опширније прво поглавље Методијева Житија, па ћемо видети да се на оба места провлачи једна основна мисао и истина - мисао и истина о јединственем божанском Домостроју (Икономији), о јединственем божанском плану и промишљању управљеном на спасење света и рода људског: у тај Домострој улазе и Стари и Нови Завет, то јест Савез Божји са родом људским, склапан и одржаван преко изразитих и зато изабраних представника његових, пророка, апостола и светитеља; у тај живи и стваралачки поток спасења ушли су и Свети Ћирило и Методије... Исту мисао истиче као главну и Свети Сава у својој познатој Жичкој беседи о правој вери. При том он дословно наводи речи Светог Апостола Павла и Светог Иринеја Лионског о живом Предању Истине и благодати Божје у Цркви Христовој и наглашава да је оно исто од Светих Апостола па до дана када је он - то јест сам Свети Сава - ушао у тај живи поток живог благодатног Предања у Цркви. То живо Предање Цркве Христове дошло је до Светога Саве кроз свето ћирилометодијевско Предање, а оно, опет, није ништа друго до апостолско Предање или предавање једне исте Истине. (Плеоназам је, видите, када ми Словени кажемо једна иста Истина. Јер, реч истина већ значи истост, истоветност, непатворени идентитет. Па ипак, ко сме рећи да Истина, ако је Истина, не значи и Живот? Не каже наш народ тек тако за истину да је жива истина...) Основно што превладава у текстовима, и код Свете Браће и код Светога Саве, јесте уверење и искуство да живо Предање у Цркви Христовој није ништа друго до истиновање и живот у Христу Богочовеку, силом и дејством Духа Светог, а садејством, то јест стваралачком и препорођајном сарадњом, самих људи. Јер, људи су, својим живљењем и делањем, Божји сарадници и, на неки начин, сатворци у делу спасења света и човечанства. У том смислу Света Браћа и Свети Сава су били Пророци и Апостоли свога доба и својих народа, равни ранијим Пророцима и Апостолима Божјим.

Живо и истинито Предање Јеванђеља Христово чинило је и Свету Браћу и Светога Саву причасницима (учесницима, заједничарима) Господа Христа, истог јуче, данас и до века. Али то њихово учествовање у Једноме Путу, Истини и Животу човечанства и света, било је изворно, стваралачко, јер није било просто шаблонско понављање ранијих клишеа него је било доживљајно, лично-битијно ("егзистенцијално"). Уосталом, живот у хришћанском подвигу вере и препорода у Духу Светоме никада није нити може бити шаблон. Јер, жива и света личност увек је оригинална, изворна, непоновљива. То нам сведоче животи ових трију светитеља Божјих, а сведочи и искуство сваког истинског хришћанина - јучерашњег, данашњег и сутрашњег... Зато је погрешно свако шаблонизирање Свете Браће и Светога Саве, било према ранијим обрасцима, било пак према мерама и мерилима новијег и нашег доба.

УНУТРАШЊИ СМИСАО ПРОСВЕТИТЕЉСКЕ МИСИЈЕ СВЕТЕ БРАЋЕ И СВЕТОГА САВЕ

Требало би да и мало конкретније проговоримо по чему се то Свети Сава налази у токовима светог ћирилометодијевског Предања, као његов верни сведок, али и као живи и стваралачки настављач. Није потребно подсећати на све оно што је до сада откривено и написано по многим питањима из живота и рада Свете Браће Ћирила и Методија и Светог Саве. Још мање је у једном овако кратком предавању потребно критички се освртати на многе изнете ставове и приступе личностима и делу Свете Браће и Светог Саве. Откако је у прошлом веку оживела такозвана ћирилометодијевска идеја, и то код многих словенских народа, као и идеја Светосавља код Срба, много је штошта изречено и написано и још ће се сигурно много тога написати и објавити, вероватно већ у овој, двоструко јубиларној, години. Ја бих вечерас хтео да задржим вашу пажњу на неколико чињеница из светог ћирилометодијевског Предања, чији су живи токови дошли до Светог Саве и које је он наставио и обогатио обилним даровима Духа Светог у Живом Телу Живога Христа. Прво, познато је да су Света Браћа послата, иако пореклом Јелини, да као Апостоли Христови мисионаре у словенском народу, да том народу дају сопствену, народну Цркву, сопствену, народну службу, своју Литургију. То изгледа врло мало ако се гледа само из културолошке или пак само из конвенционалне теолошке перспективе, како се током прошлог века, па и до половине нашег века, и гледало на "ћирилометодијевску идеју", коју су проучавали многобројни научници са Истока и са Запада, или како смо и ми, од XVII века па донедавно, тумачили Светосавље, а оно је било дубље и шире од тог нашег тумачења. Наиме, стварање народног богослужења на народном језику за изворно јеванђеоско искуство значи нешто далеко више него само омогућити народу да има службу Божју на свом језику. То значи укључити један народ у Цркву, омогућити му да јој се приопшти, да комуницира, да партиципира, да заједничари, да се причешћује у заједници Тела Христовог, са свима осталим народима, на свој живи, лични и непоновљиви начин. То заиста значи афирмисање, потврђивање непоновљивог, јединственог идентитета сваког народа и сваког човека. Зато је борба Свете Браће за словенску Литургију изнад проблема онога доба, изнад проблема Истока и Запада, Рима и Цариграда. Исто тако је и борба Светога Саве изнад проблема његовог доба, изнад цариградске идеје, крсташа, Балкана, Рима, Мађарске... Борба за народни језик у Литургији означава да се дотични народ и сваки човек у њему оспособљава да приноси Богу словесну службу, а то значи - да свим својим бићем учествује у благодати Благих Вести, Јеванђеља, или, литургијским речима, у даровима Духа Светог, који су разноврсни и непоновљиви, али који дарују човеку живот вечни. За Свету Браћу словенско богослужење је повратак самој литургијској суштини Православне Цркве. Не бих хтео да улазим у полемику са оним научницима који су покушали да Свету Браћу припоје или прибroje било грчком Истоку и цариградском патријарху, било латинском Западу и римском папи. Јер, са литургијског, евхаристијског становишта, које је у суштини јеванђеоско, предањско, црквено, а отуд и ћирилометодијевско и светосавско, цело то питање о њиховој "припадности" постаје беспредметно или, у сваком случају, другостепено. Они су у самој ствари били за самосвојност и самосталност Народа Божјег и сваке душе људске - да свако слободно, пуним плућима, целим срцем, душом, умом, речју

(словом), може да приноси Богу "словесноје служеније", како су они на дивном словенском језику називали хришћанско свето богослужење, и да на тај начин може да учествује, у свако време и на свакоме месту, у животу Свете Тројице, у Телу Христову, благодаћу Духа Светога. Дакле, свети Кирил и Методије се нису борили за народни језик у богослужењу из превасходно културних или пак националних побуда, него управо из литургијских разлога. Исто то важи и за црквено-политички подвиг нашега Светога Саве. Ову истину ваља нарочито нагласити у данашње време када се развија екуменизам (ми бисмо, следећи традиционални грчки изговор, пре казали икуменизам) као настојање разједињених хришћана да се зближе, да се међусобно боље упознају и да се истински сједине, и то полазећи са литургијскога становишта, то јест од евхаристијских стварности и истина, како су их доживљавала и исповедала Света солунска Браћа и, доцније, Свети Сава. Они као богослови, хвала Богу, пружају најбољим представницима Православне Цркве, осталим хришћанским учесницима у икуменском дијалогу и, у крајњој линији, свима нама пуну могућност да се истински нађемо заједно у Јеванђељу Христову и у Цркви Његовој, у којој се сви народи и сви људи као деца Божја сједињују да се причесте животом Свете Тројице у једној, заједничкој Литургији као предокушању Царства небеског. Ако бисмо сву Цркву - тако нас својим животима, делима и речима уче Света Браћа и Свети Сава - свели на једно језгро, онда би то била "словесна служба", словесна Литургија, наше постојање и живљење у заједници са Оцем, Сином и Светим Духом и у заједници "са свима светима" свих нараштаја и свих географских ширина. Управо кроз ту заједницу ми већ овде, у историји, предокушамо ("антиципирамо") Тајну есхатологије - Тајну Царства небеског и живота вечног. Зато Света Браћа и Свети Сава и јесу били људи тако историјски обележени, уграђени у свој народ и у своје време, али у исто време и "надисторијски" људи, сведоци есхатолошких стварности, људи Царства небескога. Многима од нас, ускогрудим хришћанима, а и још ускогрудим тумачима хришћанства који се сами налазе изван хришћанства, чини се да опредељење или за историју, за "царство земаљско", или за есхатологију, за Царство небеско, представља једину алтернативу. За Свету Браћу и за Светог Саву, односно за истинско јеванђеоско Предање, уопште не постоји дилема ове врсте: постоји само једна историја, само једна творевина Божја, само једно Царство, само једна икономија Божјега Промисла и нашега спасења, и у овој, оваквој историји, у овом, оваквом свету бије се битка за Царство небеско, живи се подвигом за живот вечни... То је истина јеванђеоскога казивања о зрну горушичином (Мат. 13, 31-32; Мар. 4, 30-32; Лука 13, 18-19), о квасцу (Мат. 13, 33; Лука 13, 20-21; уп. И Кор. 5, 6 и Гал. 5, 9), о рибарској мрежи (Мат. 13, 47-50)... ЗАКЉУЧАК Носиоци, тумачи и обнове тога јеванђеоскога казивања, те јеванђеоске истине, била су Света Браћа у своје време и Свети Сава у своје. Данас, на празник Светога Саве, прослављајући заједно са њим и Свету Браћу, ми се радујемо што припадамо живом и непресушном ћирилометодијевском и светосавском Предању. Јер, оно нас ослобађа од везаности за историјске услове, од окованости одређеним раздобљем, без обзира на то што не можемо да живимо и да стварамо мимо историје, ван свога времена и свега сложеног комплекса околности у којима живимо. Не можемо да их мимоиђемо, али као хришћани можемо да се угледамо на Свету Браћу и на Светитеља Саву, па да историју осветљавамо есхатологијом, "царство земаљско" - Царством небеским, и да се истовремено и подједнако боримо за правду Божју и за Царство Божје, а све остало нам се придодаје у овоме свету, у овоме времену, у овоме "царству"; не одузима се... Треба да се надањујемо ширином духа којим су зрачили Свети Кирило и Методије и Свети Сава, иако су по призивању били монаси или, рекао бих, управо зато што су били прави монаси. Као есхатолошки опредељени људи, они су се уздигли изнад свога времена и простора. Али превазилазећи своје време и свој животни, историјски простор, самим тим су га спасавали, јер су га истински хуманизовали или, боље речено, теохуманизовали, обогочовечивали. Радујемо се што можемо, и то опет на личан, изворан и непоновљив начин, да оживљујемо и себе уколико живимо у Предању Свете Браће и Светога Саве јер се оно потпуно поклапа са Предањем Светих Апостола, са Предањем Господа Исуса Христа, Који је исти јуче, данас и довека. Амин.